

نگاهی به تحریم هنر و هنرمندان روس در بحران به‌وجود آمده بین روسیه و اوکراین

دیکتاتوری بدون سانسور!

گروه فرهنگی: طی روزهای گذشته برخی جشنواره‌های سینمایی و نمایشگاه‌های بین‌المللی کتاب و رویدادهای فرهنگی و هنری، هنرمندان روسی را تحریم کردند و مجامع مختلف سینمایی و انکنش‌های متفاوتی در قبال تهاجم نظامی روسیه به اوکراین نشان داده‌اند. مثلاً جشنواره ۲۰۲۲ فیلم استکهلم اعلام کرده هیچ فیلمی که با بودجه دولتی روسیه ساخته شده باشد، در این جشنواره جایی نخواهد داشت. مسئولان برگزارکننده نمایشگاه کتاب فرانکفورت نیز با صدور بیانیهای همکاری با نهادهای دولتی روسیه را به حالت تعلیق درآورده‌اند و خنده‌دار اینکه یک دانشگاه ایتالیایی هم تدریس داستایوفسکی را ممنوع اعلام کرده است.

نمایشی قدیمی با بازیگرانی قدیمی

احمد شاکری نویسنده و منتقد ادبی ایرانی و روزنامه‌نگار است و از آن دست متفکرانی که درس حوزه خوانده و در موضوعات مشخص، رویکردها و نظریات بی‌پرده‌ای ارائه کرده و می‌کند. شاکری که سخت به ادبیات و هنر متعهد از شعر و داستان تا فیلم و تئاتر و موسیقی معتقد است در گفت‌وگو با «ایران» از تحریم بسیاری از هنرمندان روسی توسط امریکایی‌ها حرف می‌زند. او در بخشی از گفت‌وگوی خود این قضیه را «روشن‌میل و فکر اصلی کنشوری می‌داند که خود را مهد دموکراسی می‌داند.» و می‌گوید: «سال‌ها بر این طبل کوبیده می‌شد که ادبیات و هنر، حال هر حوزه‌ای از هنر، یک ذات و معنی مستقل است و نمی‌شود آن را با چیزها و سویه‌ها و نظریه‌های دیگری از قبیل نظریات سیاسی ادغام کرد و صدای این طبل اتفاقاً از طرف طالبان آن مدام به گوش می‌رسید که ادبیات و هنر به هیچ چیز متعهد نیست. البته تعاریف همه اینها تعاریفی گسترده است و وقت بسیاری نیاز است تا اول بیاییم تعریف و تبیین کنیم که اصلاً تعهد چیست و به چه معنی است و بعد بیاییم بگوییم این تعهد به چه چیز خواهد بود و این ارتباطش خوب است یا نه.» فکر می‌کنید این نگاه چقدر توانست جریان‌سازی کند یا چقدر موفق بود: «به عقیده من در تمام ادواری که بر این بوق دمیده می‌شد کسانی هم بودند و آمدند و طوری جریان‌سازی کردند که یکسره این نظریه را با تمام خدم و حشم‌اش منکوب کردند. آنها که باور داشته و دارند که هیچ ساختنی از هنر نمی‌تواند از مضمون جدا باشد و هیچ مضمونی نیست که از تعهد به هر چیز اصل و نسب‌دارو یا ریشه امتناع کند. کدام شعر و ادبیات و تئاتر و فیلمی است که کسی نتواند بگوید فاقد هر گونه نظر، ایده و اندیشه‌ای است و این اندیشه را مگر می‌شود تعهد نام نگذاشت. با این همه داعیان بی‌معنی و پیام‌و تعهد‌بودن هنر و ادبیات در وجه دیگر، با روی دیگر سکه‌شان همیشه نشان داده‌اند که اتفاقاً کاملاً اهل سیاست هستند و ادبیات و هنر... را صرفاً در قاب و قالب و عیار سیاست می‌بینند.»

نمونه‌هایش را می‌شود در جشنواره‌های مختلف خارجی دید؟ «بله دقیقاً. شما نگاه کنید به جشنواره‌های مختلف دنیا از اسکار تا نوبل ادبیات، ببینید چقدر آمیخته به سیاست و سیاست‌زدگی هستند یا در مورد اخیر، بحران بین روسیه و اوکراین هنرمندان، کتاب‌ها و اجراهایشان را مثلاً تحریم می‌کنند. خوب خنده‌دار است که بعد از قرن‌ها کنشوری که خودش را مهد دموکراسی می‌داند، می‌آید و تدریس آثار داستایوفسکی را ممنوع می‌کند. مگر هنر که قرار بود به قول این حضرات، متعهد و سیاسی نباشد، چه حرکت و پیام مهمی خواهد داشت برای مردم که آن را ممنوع می‌کنید. پس این فقط یک ادعای پوچ است و آنها کاملاً برخلاف آن چه می‌گویند رفتار می‌کنند، درست مثل همان مدینه‌فاضله دموکراسی که از خودشان ساخته‌اند. هنر در ذات خود با صاحب ارزش و اعتبار است که همه اینها تعهد آن هنر و هنرمند را تضمین می‌کند یا نه، پس هیچ هنرمندی نمی‌تواند به مسائل روز کشور و جهان بی‌تفاوت باشد و اگر حذف می‌کنند نتیجه این تأثیر است.» او در پایان به این نکته اشاره می‌کند که «همان‌طور که گفتم تمام آثار فرهنگی و هنری جهان که دیده یا شنیده و ماندگار شده‌اند، حائز این مسأله هستند. هر کسی می‌تواند در ظاهر چیزی را برای القای هنر تحمیل کند اما این که انسان از چه زاویه‌ای به آن نگاه می‌کند و جهان آن را چگونه و امی‌شکافند، بحث و نوع دیگری است. نمی‌شود گفت هنر سیاسی نیست یا هنر انقلابی نیست یا هنر بیدارگر و روشنگر نیست. غربی‌ها می‌خواهند آن را از این تعالی جدا کنند و مثل تمام چیزهای دیگر، متنی تولید کنند که به هیچ دردی نخورد اما این یک پارادوکس خیلی بزرگ است چون چنین چیزی ممکن است. پس نتیجه‌اش را در همان جشنواره‌های اسکار و نوبل و اینها می‌بینیم که اصولاً جوایز به کسانی می‌رسد که با تیم فکری آن جشنواره هم‌خوان و نزدیک است یا در آن مسیر قدم می‌گذارد اما همین‌ها اوج حرکت فرهنگی‌شان در یک بحران، حذف نویسنده و هنرمند کشور مورد غضب قرار گرفته، شده است.»

فرهنگ و هنر نباید آلوده مناقشات سیاسی شود

دکتر صدیقه بیران هم در این باره گفت: معتقدم فرهنگ و هنر و مقولات اینچنینی نباید با سیاست آمیخته و آلوده شوند. به عنوان مثال اگر جنگی شکل گرفت، این موضوع نباید دستمایه دیگر کشورها قرار بگیرد و به این بهانه رفتارهای نادرستی با هنرمند، پزشک، دانشجو و... طرف‌های مقابل داشته باشند. در واقع سیاست دولت‌ها مربوط به خودشان است و مردم دیگر کشورها در آن سهیم نیستند. کم‌اینکه اختلافات سیاسی در کشور ما هم بی‌تأثیر نبوده و همان‌طور که می‌دانید در این سال‌ها لطمه‌های بسیاری به مردم عزیز ما وارد شد به‌عنوان مثال به دلیل تحریم‌های ظالمانه دانشجویان ایرانی نمی‌توانستند در برخی از رشته‌ها در خارج از کشور تحصیل کنند یا تحریم دارو و دیگر موارد. البته مشابه این مسأله در کشورهای دیگر هم اتفاق افتاده و متأسفانه ورزشکار، هنرمند، ادیب یا بازیگر آن کشور را تحت حمله قرار می‌دهند که هیچ ارتباطی به او ندارد.

عضو هیات علمی گروه ارتباطات دانشکده علوم ارتباطات و مطالعات رسانه تأکید دارد، فرهنگ و هنر نباید آلوده مناقشات سیاسی شود و در این باره افزود: اگر جامعه جهانی درصدد است که با اشاره به تحریم فیلمسازان روس توسط جشنواره کن می‌کند، این موضوع هیچ ارتباطی به اشخاص حقیقی ندارد. اگرچه به دلیل وابستگی شخصیت‌های حقوقی به حوزه‌های مختلف، این موضوع در بخش‌های حقوقی و دولتی آن کشورها بسیار اثرگذار بوده و به نوعی مرسوم هم است. اما به‌طور کلی مناقشات سیاسی نباید به حوزه فرهنگ و هنر وارد شود و آن را سیاست‌زده کند.

او بیان کرد: در واقع حوزه‌های جامعه‌شناختی و فرهنگی و بخش‌های مختلف اجتماعی نباید آلوده حوزه‌های سیاسی شوند و سیاست‌زده کردن این بخش‌ها به هیچ وجه کار پسندیده‌ای نیست. اما نکته قابل توجه این است که اگرچه هنر نباید سیاست زده شود، اما آیا بخش فرهنگی، اجتماعی یا هنری می‌تواند نسبت به حوزه‌های سیاسی بی‌تفاوت باشند؟ یا اگر اقدامی خلاف حقوق بشریت اتفاق افتد آیا باید نسبت به آن واکنش نشان بدهند؟ قطعاً پاسخ مثبت است. به‌عنوان مثال در میحث تصویب قانون صیانت از فضای مجازی یک فرد فرهنگی که دائماً با موضوعات روز دنیا در ارتباط است نمی‌تواند نسبت به این قانون نامطلوب بی‌تفاوت باشد و عکس‌العملی نشان ندهد.

صدیقه بیران در پایان گفت: بخش مهم و تأثیرگذار دیپلماسی کشورها، فرهنگ و هنر است و در روابط مثبت کشورها بسیار مؤثر بوده و به‌طور کلی فرهنگ و هنر بذل صلح در دنیا می‌کارد و این نگاه ارتباطات میان فرهنگی را قوی‌تر و خصومت بین کشورها را کمتر و کمتر می‌کند. بازم تأکید می‌کنم فرهنگ و هنر وابسته به هیچ گروه و جناح خاصی نیست و نباید سیاست‌زده شوند. اگرچه اظهارنظرهای فرهنگیان یا هنرمندان در عرصه سیاسی تأثیر مثبتی دارد و نشان می‌دهد هنرمندان نسبت به اجتماع خود بی‌تفاوت نیستند.

فرهنگ فراتر از مرزهاست

«چهره‌های شاخص فرهنگی همچون داستایوفسکی محدود به مرزها نمی‌شوند و مربوط به کشور خودشان نیستند بلکه متعلق به همه مردم دنیاست. در همه کشورها هنرمندان عرصه مختلف از او الهام می‌گیرند. مگر می‌شود چنین چهره‌هایی را تحریم کرد.» این عبارات بخشی از صحبت‌های احمد میرعلایی تهیه‌کننده سینماست. او تأکید دارد که فرهنگ تحریم شدنی نیست و فرهنگ اصولی، طوری انسان را تربیت می‌کند که جنگی پیش نیاید.

میرعلایی می‌گوید: «فرهنگ مبتنی بر حقیقت مرز نمی‌شناسد. امروزه در جهان با تصویر با هم صحبت می‌کنند. یک زمانی با شعر گفت‌وگو می‌کردند. در «وایمار» شهر شاعر نامدار آلمانی، گوته، دو صدنلی روبه‌روی هم قرار دارند. نماد دو شاعر، گوته و حافظ که به مرآده بی‌پایان غرب و شرق مشغول‌اند. به لحاظ تاریخ و جغرافیا این دو شخصیت از همه فاصله‌ها دارند اما آنها در یک سرزمین مشترک به نام فرهنگ هستند. گوته، حافظ را نه فقط در فن شعر بلکه در یافتن معنا و مفهوم حقیقت، استاد خود می‌داند و می‌گوید ریشه‌هایش آنجا پا گرفته است. مگر می‌شود حافظ را تحریم کرد، مگر می‌شود گوته را تحریم کرد و مگر می‌شود تولستوی و داستایوفسکی را تحریم کرد.»

این تهیه‌کننده سینما در ادامه با اشاره به تحریم چهره‌های فرهنگی در جنگ روسیه و اوکراین می‌افزاید: «باید به فرهنگ جبهه‌ای که چنین تحریم‌هایی می‌کند شک کرد و باید دید اصلاً فرهنگ را می‌شناسند یا فرهنگ را چه می‌بینند. فرهنگ را فقط زمانی درست می‌بیند که در اختیار منافع خودش باشد؟ در حالی که فرهنگی پیشرو و علمدار است که بتواند به تمام جوامع جهانی خدمت کند.» او با اشاره به تحریم فیلمسازان روس توسط جشنواره کن می‌گوید: «خط مشی جشنواره کن سیاسی است، نمی‌شود از چنین جشنواره‌ای توقع داشت که در قامت یک رویداد فرهنگی عمل کند البته داخل پراتنز این را هم بگوییم به هیچ وجه مخالف حضور سینمای ایران در چنین جشنواره‌هایی نیستیم بلکه معتقدم نام ایرانی باید همه جا باشد و عرض اندام کند.»

میرعلایی می‌گوید: «فرهنگ غنی و مینینی بر ریشه‌های اصولی نه اینگونه برخورد می‌کند و نه می‌شود با او اینگونه برخورد کرد. قطعاً جامعه‌ی که چنین واکنش‌هایی دارند، فرهنگی نیستند. بدون هیچ تحقیقی برای این که بگویند ما هم در این جریان فعال هستیم یا برای دلخوشی یک سیستم و سیاست و نهاد واکنش نشان می‌دهند. اگر قرار بود سیاست ضد فرهنگ هر کشوری واکنش نشان دهد چرا در مواجهه با اسرائیل چنین واکنش‌هایی را شاهد نبودیم البته که اسرائیل فرهنگ غنی ندارد یا در واکنش به عربستان سعودی که چنین جنایاتی نسبت به یمن مرتکب شده است.»

این تهیه‌کننده با تأکید بر این که فرهنگ مبتنی بر حقیقت و انسانیست و در مسیر خدمت به تعالی روح، انسان تربیت می‌کند و صلح را گسترش می‌دهد، در مقدمه صحبت‌های تکمیلی خود می‌گوید: «تولیدکننده هر محصولی اعم از فرهنگی علاقه‌مند است ارتباط‌کارش با مخاطب را ببیند، کفایش دوست دارد کفش‌اش را در پای مردم ببیند، خیاط دوست دارد لباسی که دوخته را بر تن مردم ببیند، شاعر دوست دارد شعرش را از دهان مردم بشنود، فیلمساز دوست دارد نگاه مخاطب را ببیند و...» او در ادامه می‌افزاید: «عصر امروز عصر تهاجم است. هر کس قدرت نداشته باشد، فاتح‌هاش خوانده است. پس از تجربه دفاع مقدس این واقعیت برایمان مسلط شد که باید ابزار جنگی‌مان را تجهیز کنیم. سال‌هاست که در این زمینه تلاش کرده‌ایم. برای کسانی که در این عرصه فعالیت می‌کنند خیلی سخت است دعا کنند شرایطی پیش نیاید که حاصل تلاش‌شان دیده شود. ما موشک تولید می‌کنیم اما دعا می‌کنیم که از آن استفاده نکنیم. این را رهبر انقلاب به ما آموخته است. این نگاه مبتنی بر فرهنگ است و فرهنگی درست است که حتی آمادگی رزمی‌اش هم بر مبنای فرهنگ باشد. در اوج دوران جنگ و در بحبوحه بمباران شیمیایی کشورمان امام تأکید داشتند که پل‌های ارتباطی شهرها و اماکن شخصی بمباران نشود. مشی مسلحانه برای شکل‌گیری انقلاب بر احرام اعلام کردند. گفتند فقط فرهنگ‌سازی کنید و مردم را نسبت به رژیم شاه بیدار کنید. فرهنگ مبتنی بر حقیقت، جنگ‌پذیر نیست.»

قطع همکاری با موسیقیدان به دلیل محکوم نکردن پوتین

ارکستر فیلارمونیک شهر مونیخ، به دلیل رابطه والری گرگیف رهبر ارکستر با ولادیمیر پوتین رئیس‌جمهور روسیه، به همکاری‌اش با این موسیقیدان پایان داد آن هم به این دلیل که او حاضر نشد اقدامات پوتین درباره حمله به اوکراین را محکوم کند. گرگیف که دوست نزدیک و حامی ولادیمیر پوتین است، هفته گذشته تحت فشار فزاینده‌ای بود که علیه تهاجم روسیه به اوکراین موضع بگیرد. دیتز ریتر، شهردار مونیخ به او التیماutom داد و گفت که اگر تا روز دوشنبه اقدامات پوتین را محکوم نکند، از کار برکنار خواهد شد و در پی پایان یافتن این مهلت، آقای ریتر قرارداد او را لغو کرد. آقای ریتر طی بیانیهای گفت: «از این لحظه، هیچ کنسرتی در ارکستر فیلارمونیک مونیخ تحت رهبری او برگزار نخواهد شد.» محکوم نکردن حمله به اوکراین از سوی آقای گرگیف، زندگی حرفه‌ای‌اش را تحت تأثیر شدید قرار داده است. اواخر هفته، چند کنسرت او لغو شد و از جشنواره‌های مهم کنار گذاشته شد؛ جشنواره بین‌المللی آدینبرگ هم که آقای گرگیف رئیس افتخاری آن است، خواستار استعفاى او شد.

اروپایی‌ها داستایوفسکی را هم تحریم کردند!

دانشگاه میلان ایتالیا تدریس کتاب‌ها و نوشته‌های فئودور داستایوفسکی را به دلیل روس بودن این نویسنده مشهور ممنوع کرد. دانشگاه میلان بیوکا در راستای تحریم روسیه گفت علت این تصمیم جلوگیری از اختلافات در لحظه تنش‌های بزرگ است. پروفیسور پاولو نوری استاد این درس این اقدام را محکوم کرد و آن را دنیائگی و نتیجه مسموم سیاست حذف فرهنگی توصیف کرد. در دنیای تئاتر هم اپرای متروپولیتن نیویورک اعلام کرد کار با اجراکنندگان و شرکت‌های حامی ولادیمیر پوتین با تحت حمایت او را متوقف می‌کند. پیتر گلب، مدیر اپرای متروپولیتن، با انتشار بیانیهای در روز یکشنبه اعلام کرد که این خط مشی جدید «تا توقف تهاجم و کشتار، بازگشت نظم و جبران خسارت‌ها» اعمال خواهد شد. به گزارش نیویورک تایمز، این خط‌مشی جدید احتمالاً به معنای پایان همکاری من با اپرای بالشوای مسکو خواهد بود. این دو شرکت توافقی پنج‌ساله برای همکاری در تولید برنامه دارند و اجرای چند نمایش در فصل بعد را بیشاپیش برنامه‌ریزی کرده‌اند.

جشنواره کن هم تحریم کرد

جشنواره سینمایی کن اعلام کرد تا زمانی که تهاجم نظامی روسیه به اوکراین ادامه دارد، هیچ نماینده‌ای از روسیه یا نهادهای مرتبط با دولت این کشور را میزبانی نخواهد کرد. مدیران جشنواره سینمایی کن در بیانیهای که روز سه‌شنبه، اول مارس، منتشر شد، اعلام کردند همچون تعداد زیادی از رویدادهای هنری، برای ابراز همبستگی با مردم اوکراین، به تحریم علیه روسیه می‌پیوندند. در این بیانیه تأکید شد این تحریم تا زمانی که تهاجم روسیه به اوکراین به نحوی پایان یابد که برای مردم اوکراین رضایتبخش باشد، ادامه پیدا می‌کند. به گزارش هالیوود ریپورتر، جشنواره سینمایی کن در این بیانیه حمایت خود را از هنرمندان روسیه که «هیچ‌گاه از مبارزه علیه حکومت پوتین دست برداشتند» اعلام کرد، اما درباره اینکه فیلم‌های هنرمندان مستقل روسیه امکان حضور در جشنواره کن را خواهند داشت یا نه، توضیح نداد.

همه پناهجویان با هم برابند

آنجلینا جولی، بازیگر هالیوود و فرستاده ویژه کمیساریای عالی سازمان ملل متحد برای پناهندگان، در اینستاگرامش با اشاره به گریختن یک میلیون پناهنده از اوکراین و یادآوری ده‌ها میلیون پناهجوی دیگر از جمله آوارگان سوری و افغان نوشته است: «همه پناهجویان و آوارگان مستحق رفتار و حقوق برابر هستند.»

جشنواره ونیز دفاع از آزادی بیان

جشنواره ونیز با صدور بیانیهای اعلام کرد ضمن حمایت کامل از مردم اوکراین و صلح برای این کشور، هنرمندان روسی را تحریم همه‌جانبه نمی‌کند. به گفته مسئولان این جشنواره، هنرمندان و نویسندگان برجسته‌ای در رشته‌های مختلف در سال‌های پیش میهمان این جشنواره بوده‌اند و هنوز هم درها به روی کسانی که مدافع صلح هستند و از آزادی بیان دفاع می‌کنند باز است.

